

ISSN (Online): 0000-0000

ВІСНИК АКАДЕМІЇ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ

Серія: економіка,
психологія та управління

Електронний
науково-практичний журнал

№ 1
2024

**ВІСНИК АКАДЕМІЇ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ
ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ. СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА,
ПСИХОЛОГІЯ ТА УПРАВЛІННЯ**

Електронний науково-практичний журнал

№ 1

**Київ
2024**

УДК 330.159.9.005.5(051)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Старченко Григорій Володимирович – доктор економічних наук, професор.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Грубляк Оксана Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент.

Гуляєва Людмила Петрівна – кандидат економічних наук, доцент.

Баженова Олена Володимирівна – доктор економічних наук, професор.

Бегеза Людмила Євгенівна – доктор психологічних наук, професор.

Дерун Іван Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент.

Космулес Крістіна Габріела – кандидат економічних наук, асистент професора.

Лагодієнко Наталія Володимирівна – доктор економічних наук, доцент.

Ловін Даніель – доктор філософії в галузі управління соціальними та психологічними програмами.

Мілютіна Катерина Леонідівна – доктор психологічних наук, професор.

Мисака Ганна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент.

Писаренко Надія Василівна – кандидат економічних наук, завідувач кафедри маркетингу.

Пріб Гліб Анатолійович – доктор медичних наук, професор.

Стойка Віталій Олександрович – кандидат економічних наук, доцент.

Точиліна Юлія Юріївна – кандидат економічних наук, доцент.

Турубарова Анастасія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент.

Філіпова Наталія Володимирівна – доктор економічних наук, професор.

Чорнодід Ігор Степанович – доктор економічних наук, професор.

Електронна сторінка видання – <https://www.alsrt.com.ua/index.php/economics/main>

Електронний науково-практичний журнал
«Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму.
Серія: економіка, психологія та управління»

Галузі знань:

05 - Соціальні та поведінкові науки; 07 - Управління та адміністрування

Спеціальності (українська класифікація / міжнародна класифікація): 051 – Економіка / 0311 Economics; 053 – Психологія / 0313 Psychology; 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок / 0412 Finance, banking and insurance; 073 – Менеджмент / 0413 Management and administration; 0415 Secretarial and office work, 0417 Work skills; 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / 0413 Entrepreneurship, 0416 Retailing, Wholesaling;

Затверджено до поширення через мережу Internet відповідно до рішення редакційної колегії електронного науково-практичного журналу «Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму.
Серія: економіка, психологія та управління»
(від 30 серпня 2024 року протокол № 1)

ISSN (Online): 0000-0000

Наукове видання

ВІСНИК АКАДЕМІЇ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ. СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА, ПСИХОЛОГІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Електронний науково-практичний журнал

№ 1

Комп'ютерна верстка - ГО «Науково-освітній інноваційний
центр суспільних трансформацій»

Видавець:

ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій»

Адреса редакції: вул. Доценка 4а

м. Чернігів, Україна, 14032

Телефон: +38 (0462) 921-914

Веб-сайт журналу: <https://www.alsrt.com.ua/index.php/economics/main>

E-mail редакції: editor_economics@alsrt.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК номер 7528, від 03.12.2021 р

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

THE MODEL OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR ADOLESCENTS WITH VISUAL IMPAIRMENTS

Бочелюк В. Й.

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та соціальної роботи,
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: 0000-0001-8727-3818

Турубарова А. В.

Кандидат психологічних наук, доцент,
декан факультету спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук,
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: 0000-0002-4806-4519

Vitalii Bocheliuk

Doctor in Psychology, Professor,
Head of the Psychology and Social Work Department,
Municipal, Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council,
Zaporizhzhya, Ukraine

Anastasiia Turubarova

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor,
Dean of the Faculty of Special Education, Social Sciences and Humanities,
Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council,
Zaporizhzhia, Ukraine

Стаття присвячена актуальній проблемі розробки моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору. Становлення підлітка як особистості в період навчання в середній ланці освіти в подальшому обумовлює його можливості успішної соціальної інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим зростає актуальність організації психологічного супроводу підлітків з порушеннями зору. Метою даного дослідження є аналіз наукових поглядів на сутність психологічного супроводу як феномену та розробка моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору, яка сприятиме їх індивідуальному розвитку та соціалізації. Аналіз наукових підходів та принципів до проблеми психологічного супроводу підлітків з порушенням зору дозволив розкрити сутність супроводу як психологічного феномену та розробити модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору. Науковцями встановлено, що підлітковий вік потребує системного супроводу, комплексної психологічної підтримки у здійсненні процесу саморозвитку на складному етапі дорослішання. Сформульовано, що психологічний супровід – це процес організації та проведення комплексної системи психологічних заходів, які сприяють оптимізації психічних станів, ефективній адаптації і прогресивному саморозвитку особистості. Встановлено, що в основі системи психологічного супроводу покладена теоретична модель, що є єдністю концептуальних положень і технологій, зорієнтована на вміст проблем розвитку підлітка в різних соціальних системах. Виділено три провідні конструктивні принципи системи супроводу: перший стосується зміни парадигми дослідження – від вивчення феноменів і проявів психіки до дослідження законів розвитку особистості з порушенням зору. Другий – характеризує зміну парадигми дії на систему підтримки, спонукання і побажання, надання рівних можливостей у виборі рішення. Третім концептуальним положенням є виокремлення підстави для розробки його засобів і методів. Розроблено модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору в межах соціальної системи «учні

– педагога – батьки», яка складається з управлінського та психологічного аспектів. Теоретичне значення дослідження полягає у аналізі наукових поглядів на сутність психологічного супроводу як феномену. Практичне – у розробці моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору, яка сприятиме їх індивідуальному розвитку та соціалізації. Перспективи подальшого дослідження у даному напрямку полягають у експериментальній перевірці ефективності моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору. **Ключові слова:** психологічний супровід; модель; підлітки; порушення зору; адаптація; саморозвиток; соціалізація.

The article addresses the pressing issue of developing a model of psychological support for adolescents with visual impairments. Adolescents' personality development during their school time ultimately determines their opportunities for successful social integration into society in future. Therefore, the need for psychological support for adolescents with visual impairments proves increasingly relevant. The aim of this study is to analyze scientific views on the essence of psychological support as a phenomenon and develop a model of psychological support for adolescents with visual impairments, which can contribute to their individual development and socialization. The analysis of scientific principles and approaches to the issue of psychological support for adolescents with visual impairments has allowed us to reveal the essence of support as a psychological phenomenon and develop a model of psychological support for adolescents with visual impairments. Scientists have established that adolescence requires systematic support, comprehensive psychological support in the process of personal growth at this complex stage of maturation. We argue that psychological support is a process of organizing and conducting a comprehensive system of psychological measures that help an individual to optimize their mental health condition, effectively adapt and develop progressively. Support system is proved to be based on a theoretical model, a set of conceptual provisions and technologies, which is focused on the content of the development problems of adolescents in various social systems. Three leading constructive principles of the support system have been identified. The first principle calls for a change in research paradigm—from exploring psychic phenomena and manifestations to studying the laws of personality development for persons with visual impairments. The second principle characterizes a change in the paradigm of acting upon the support system, urging and wishing, providing equal opportunities in decision-making. The third conceptual provision is identifying the ground to develop means and methods. A model of psychological support for adolescents with visual impairments has been developed within the social system of “students - educators - parents”. It combines managerial and psychological aspects. The theoretical significance of the study is the analysis of scientific views on the essence of psychological support as a phenomenon. The practical significance is the development of a psychological support model for adolescents with visual impairments, which can contribute to their personal growth and socialization. The prospects for further research in this area entail empirical verification of this psychological support model in terms of its effectiveness for adolescents with visual impairments. **Key words:** psychological support; model; adolescents; visual impairments; adaptation; development; personal growth; socialization.

ВСТУП

Важливим етапом соціалізації підлітків з порушеннями зору є входження в освітній простір середньої ланки освіти. Становлення підлітка як особистості в цей період навчання в подальшому обумовлює його можливості успішної соціальної інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим зростає актуальність організації цілеспрямованого психологічного супроводу підлітків з порушеннями зору. Супровід передбачає створення спеціалістами закладу освіти сприятливих психологічних умов зі зниження труднощів у соціально-психологічній адаптації на всіх етапах розвитку особистості дитини.

З погляду тифлопсихології, глибокі зорові порушення негативно впливають на стан емоційно-вольової сфери особистості, спричиняючи психологічний дискомфорт та інші негативні емоційні прояви та відчуття (Є. Клопота, Є. Синьова та ін.). У тих випадках, коли до дитини з порушеннями зору висувуються неадекватні соціально-педагогічні вимогами до дитини може виникнути комунікативна напруженість, яка змінює міжособистісні стосунки, викликаючи конфліктність, високу тривожність, соціальну ізоляцію та різноманітні поведінкові розлади. Дані,

здобуті Є. Клопотою, В. Кобильченком, О. Паламар, Є. Синьовою та ін. при вивченні специфіки міжособистісних стосунків, емоційних станів в процесі спілкування осіб з порушеннями зору в юнацькому та дорослому віці, дозволяють дійти до висновку, що виявлені вченими особливості досліджуваних феноменів є наслідком порушень, які виникли в більш ранньому віці. Тому організація процесу психологічного супроводу дітей з порушеннями зору в умовах спеціальних закладів освіти є важливим завданням адміністрації закладу та команди фахівців супроводу. Актуальність вивчення проблеми психологічного супроводу дитини з порушеннями зору обумовлена соціально-економічною нестабільністю, численними несприятливими соціальними ситуаціями, які призводять до особистісних змін (зміна самооцінки, порушення ідентичності та ін.) та поведінкових розладів особистості дитини.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Сучасні психолого-педагогічні дослідження свідчать про те, що у дітей з порушеннями зору наявні труднощі в соціально-психологічній адаптації, пов'язані з обмеженістю участі дитини у різноманітних подіях життя, важливих для формування її особистості, з низьким рівнем сфор-

мованості соціально значущих практичних навичок (Н. Андрійчук [1], І. Гудим [5], Є. Клопота [2], В. Кобильченко [3], Н. Колодна [4], Т. Костенко [5] та ін.).

Сучасними українським науковцями (Т. Жук [8], Т. Ілляшенко [8], Т. Каменщук [8], Є. Клопота [2], В. Кобильченко [3], А. Обухівська [8], А. Турубарова [10], Г. Якимчук [8] та ін.) здійснювалися спроби зрозуміти загальні та часткові закономірності вивчення супроводу як психолого-педагогічного процесу, логічно вибудувати відповідні методологічні погляди та правила.

Розширення та уточнення понятійно-категоріального апарату сучасної тифлопсихології, а саме психологічного супроводу, переосмислення його методичного інструментарію, структури значною мірою обумовлені змінами в методології науки взагалі, розширенням методологічної бази за рахунок інших наук. Аналіз наукових підходів та принципів до проблеми психологічного супроводу підлітків з порушенням зору дозволить розкрити сутність супроводу як психологічного феномену та розробити модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору. Саме цій проблемі присвячена дана стаття.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є аналіз наукових поглядів на сутність психологічного супроводу як феномену та розробка моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору, яка сприятиме їх індивідуальному розвитку та соціалізації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За допомогою аналізу та синтезу, узагальненню та систематизації наукових даних розкрито сутність психологічного супроводу як феномену. За допомогою методу моделювання розроблена модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору, яка сприятиме їх індивідуальному розвитку та соціалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для підлітків з порушенням зору важливим етапом їх особистісного розвитку є пошук свого місця в групі однолітків, набуття нових соціальних ролей, комунікативна взаємодія. На думку фахівців (Н. Андрійчук [1], І. Гудим [5], Є. Клопота [2], В. Кобильченко [3], Н. Колодна [4] та ін.) від того, наскільки успішно буде проходити становлення особистості підлітка з порушенням зору в учнівському колективі, залежать його можливості інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим зростає актуальність організації цілеспрямованого психологічного супроводу зазначеної категорії осіб.

Н. Колодна за результатами свого дослідження, встановила, що успішність навчання дитини з глибокими порушеннями зору цілком залежить від можливості фахівців вже на етапі початкової школи та в подальшому навчанні забезпечити їй

якісну допомогу та підтримку в подоланні труднощів, пов'язаних з первинним порушенням, та активізацією компенсаторних механізмів на кожному віковому етапі в провідній діяльності [4, с. 70].

Необхідність психологічного супроводу підлітків з обмеженими можливостями здоров'я зумовлена, з одного боку, особливостями їх психофізичного розвитку, з іншого – численними і динамічними змінами, які викликають до життя важливі перетворення в поведінкових та особистісних характеристиках цього віку [10, с. 235].

На важливість супроводу вказує Н. Андрійчук, звертаючи увагу на те, що психолого-педагогічний супровід таких дітей є необхідним для отримання позитивних результатів навчання, що можливо лише за умови тісної співпраці трьох сторін-учасників даного процесу: психолога, педагогів і батьків [1].

Стосовно дітей з особливими освітніми потребами «супровід» їхнього розвитку в освітньому процесі спеціальних шкіл розглядається як комплексний метод (технологія, спосіб) практичного здійснення процесу супроводження дитини групою фахівців (мультидисциплінарний підхід), включених у єдину організаційну модель на основі злагодженої роботи, спрямованої на досягнення психолого-педагогічних цілей [8, с. 18].

Ряд авторів, Н. Макаренко, Н. Токарева, А. Шамне, зазначають, що підлітковий вік потребує системного психолого-педагогічного супроводу, комплексної підтримки у здійсненні процесу саморозвитку на складному етапі дорослішання. Надання такої допомоги – один із важливих напрямків діяльності практичного психолога [9, с. 164]. Вчені виділяють основні проблеми, з якими звертаються до психолога підлітки:

- суб'єктивні переживання з приводу проблем у стосунках з однолітками: бажання бути популярним серед однолітків, мати «свою компанію» друзів, але при цьому нестача навичок комунікативної компетентності, негативні якості характеру (сором'язливість, страх тощо);

- негативні почуття та емоції щодо якості взаємодії з однолітками: переживання зради, образи, тиск та загрози зі сторони компанії однолітків;

- особисті переживання екзистенційного характеру – відчуття провини, туги, порожнечі, самотності, відчаю, втрати сенсу життя, страждання з приводу свого фізичного вигляду тощо;

- стосунки з батьками та іншими членами сім'ї, конфлікти, нерозуміння (або байдужість) зі сторони батьків, опіка, контроль, заборони, боротьба підлітків за самостійність; сімейні конфлікти;

- проблеми самовиховання, боротьби з негативними якостями характеру, погіршенням результативності навчання, розв'язання конфліктних ситуацій з дорослими та однолітками;

- стосунки із протилежною статтю, страх втратити любов та стосунки, суперництво і ревності, бажання привернути увагу, відсутність взаємності, пошук знайомств, нереалізована потреба у романтичній любові тощо (переважно у дівчат);

- стосунки із вчителями (конфлікти, несправедливість зі сторони вчителів), відмова відвідувати школу;

- проблеми особистісного самовизначення, пошуку себе, вибору професії тощо [9, с. 165-166].

Загальними стратегіями супроводу для дітей із порушеннями зору в освітньому середовищі, на думку Т. Костенко, І. Гудим є:

- безпечність та доступність простору школи, класу, ігрового майданчика (тактильні орієнтири, брайлівські надписи, наявність вільного доступу до робочого місця тощо);

- адаптація засобів навчання залежно від способу сприйняття (збільшення шрифту та контрастності, схематизація зображень, використання шрифту Брайля, освітлення тощо);

- зменшення часу зорового навантаження, заміна візуальної інформації тактильною та аудіальною;

- розвиток навичок сприйняття, альтернативного зоровому (дотикове обстеження, слухове сприйняття тощо);

- стимулювання і заохочення активності та самостійності учня [5, с. 58].

Психологічний супровід – це процес організації та проведення комплексної системи психологічних заходів, які сприяють оптимізації психічних станів, ефективній адаптації і прогресивному саморозвитку особистості.

Ряд авторів (О. Бабяк, Н. Баташева, Л. Прохоренко) зазначають, що метою психологічного супроводу є вивчення особистісного потенціалу дитини, а саме: співвідношення рівня інтелектуального розвитку і вікової норми, розвитку когнітивної сфери, сформованості мотивації до навчання, індивідуально-характерологічних особливостей тощо, що насамперед передбачає залучення усіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій [6, с. 2].

Ми погоджуємося з поглядом В. Кобильченко [3], що в якості ідеальної мети психологічного супроводу постає адекватна соціалізація й розвиток індивідуальності дитини з порушенням зором.

На думку О. Кокуна, здійснення психологічного супроводу навчання учнів, спрямоване на підвищення їх адаптаційних можливостей, є винятково актуальним. Воно, з одного боку, має сприяти ефективному навчанню учнів, а з іншого – запобігати погіршенню їх психічного та фізичного стану [7]. Виходячи з цього вчений виокремлює три етапи психологічного супроводу. I етап – передбачає оптимізацію адаптаційних можливостей

певного контингенту учнів на основі визначення загальних найбільш адаптаційно значущих для них чинників та впливу на ці чинники. На II етапі здійснюється вже індивідуальна оптимізація адаптаційних можливостей тих учнів, що її потребують, на основі визначення індивідуальних найбільш адаптаційно значущих для цих учнів чинників та впливу на них. На III етапі оптимізація адаптаційних можливостей учнів проводиться шляхом моніторингу їх психофізіологічного стану [7, с. 82–83].

Є. Клопота зазначає, що психологічний супровід дітей з порушенням зору в інклюзивному просторі має здійснюватися у нижчезказаних напрямках:

- незрячі й слабкозорі учні, їх зрячі однокласники: оптимізація міжособистісної взаємодії та взаєморозуміння, прийняття своєрідності особистості з порушенням зору, формування згуртованості класу, підвищення особистісного статусу учня з порушенням зору, формування його адекватної самооцінки й адекватного ставлення до своїх сенсорних і інтелектуальних можливостей і, відповідно, зростання рівня домагань, активізації життєвої позиції;

- батьки: аналіз існуючих стереотипів про сліпоту, проведення бесід з батьками зрячих учнів про особливості зорового сприйняття, підвищення вмотивованості навчати своїх дітей спільно;

- педагогічний колектив: підвищення психологічної готовності вчителів, асистентів учителів до рівноцінної навчальної діяльності, подолання соціальних стереотипів про сліпоту;

- адміністрація школи: роз'яснення й аналіз соціально-психологічних особливостей учнів з порушенням зору, усвідомлення конфліктних сфер між батьками зрячих та незрячих дітей, створення психологічної взаємодії у питаннях освітнього процесу для педагогічного персоналу [2].

В основі системи психологічного супроводу покладена теоретична модель, що є єдністю концептуальних положень і технологій, які використовуються, зорієнтована на вміст проблем розвитку підлітка в різних соціальних системах. Розглянемо провідні конструктивні принципи системи супроводу.

Перший принцип стосується зміни парадигми дослідження – від вивчення феноменів і проявів психіки до дослідження законів розвитку особистості з порушенням зору. Суб'єктом вивчення в цьому випадку є дитина шкільного віку з порушенням зору, і це викликає необхідність синтезу різних галузей базових та спеціальних наук. Другий – характеризує зміну парадигми дії на систему підтримки, спонукання і побажання, надання рівних можливостей у виборі рішення. Третім концептуальним положенням супроводу є виокремлення підстави для розробки його за-

собів і методів. Такою підставою виступають закони і механізми формування особистості, закономірності її саморозвитку в умовах спеціально організованого освітнього середовища. Система психологічного супроводу має бути заснована на законах розвитку, особливостях становлення особистості на різних вікових етапах онтогенезу, особливих сензитивних періодах та характеру зорового порушення.

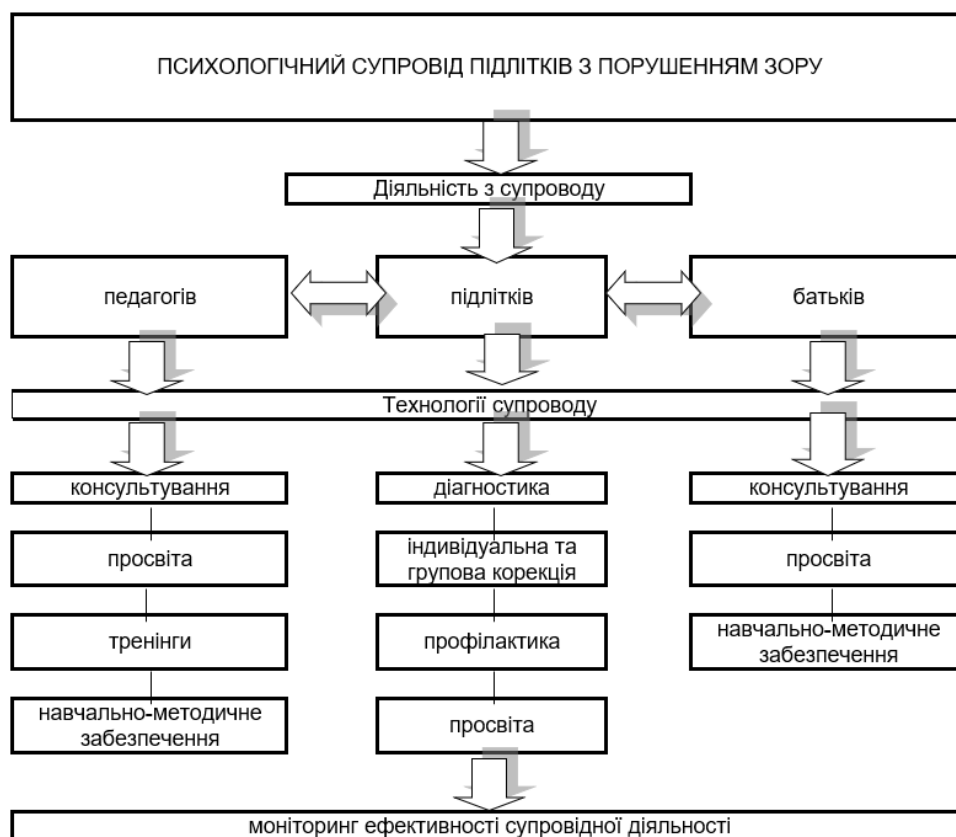
В основу проєктованої моделі психологічного супроводу покладені такі принципи:

- гуманізація – віра в можливості та здібності дитини;
- системний підхід – розуміння людини як цілісної системи;
- комплексний підхід до супроводу розвитку дитини;
- урахування індивідуальних і вікових особливостей дитини, що передбачає зміст, форми, способи супроводу, відповідні індивідуальним можливостям дитини, темпам її розвитку;
- безперервність супроводу дитини в освітньому процесі, а саме – спадкоємність і послідовність супроводу.

На думку В. Кобильченко, психолого-педагогічний супровід, як інтегративна технологія, містить у собі два ключових компоненти: педагогічну підтримку дитини на певному етапі її розвитку й психологічну допомогу їй та її найближчому оточенню (дорослим суб'єктам супроводу) у подоланні особистісних та міжособистісних проблем і труд-

нощів, які виникають на цьому шляху [3, с. 63]. Психологічна допомога – це різновид фахової допомоги, яку надає практичний психолог людині або групі людей в оптимізації їхніх психофізіологічних станів, поведінки, реалізації індивідуальної й, особливо, групової діяльності. Центральною домінантою психологічної допомоги є увесь спектр особистісної проблематики. Центральна домінанта психологічної допомоги розкривається в декількох предметних перспективах, які психолог допомагає реалізувати дитині та її найближчому соціальному оточенню. Це формування суб'єктності, розвиток екзистенційних і функціональних складових особистісного «Я»; завдання самовизначення особистості, особистісного вибору, особистісної рефлексії тощо [3, с. 64].

Психологічний супровід підлітків з порушеннями зору реалізується в межах соціальної системи «учні – педагоги – батьки». Модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору складається з управлінського та психологічного аспектів. Управлінський аспект реалізує адміністрація спеціального закладу загальної середньої освіти. Мета якого – управління та контроль за процесом психологічного супроводу. Психологічний аспект реалізують фахівці психологічної служби закладу освіти. Метою психологічного аспекту супроводу є психологічна підтримка учасників освітнього процесу. Модель психологічного супроводу підлітків з порушеннями зору представлено на рис. 1.

Рис. 1. Модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору

Джерело: складено авторами

Ефективність психологічного супроводу підлітків з порушенням зору визначається не тільки за даними психологічної, педагогічної, медичної діагностики, але і за більш загальними показниками: задоволеність підлітка та батьків перебуванням у закладі освіти; упевненість підлітка (тенденція до формування позитивної, адекватної Я-концепції); його здатність до співпраці з іншими однолітками і дорослими; успішність в оволодінні адекватними віковому етапу й особливостям дитини видами діяльності з урахуванням характеру зорового порушення.

Основними завданнями психологічного супроводу підлітків з порушенням зору є:

- визначення особливостей пізнавальної, емоційно-вольової та мотиваційної сфер підлітка;
- проектування розвитку особистості підлітка, враховуючи його можливості, резерви, індивідуальні особливості та характер зорового порушення;
- визначення цінностей та життєвих орієнтацій особистості підлітка;
- сприяння психічному, психофізичному та особистісному розвитку підлітка;
- попередження виникнення проблем в психічному розвитку підлітка;
- допомога підлітку в рішенні проблеми в комунікативній взаємодії з однолітками, учителями та батьками;
- розвиток психологічної культури педагогів та батьків.

ДИСКУСІЯ

На складному етапі дорослішання підлітки з порушенням зору потребують системного супроводу, комплексної психологічної підтримки у здійсненні процесу їх саморозвитку. Авторами подано визначення поняття «психологічний супровід». Констатовано, що в основі системи психологічного супроводу покладена теоретична модель,

що зорієнтована на вміст проблем розвитку підлітка в різних соціальних системах. Виділено три провідні конструктивні принципи системи психологічного супроводу підлітків з порушенням зору. На основі аналізу наукових підходів та принципів до проблеми психологічного супроводу підлітків з порушенням зору авторами розроблено модель психологічного супроводу в межах соціальної системи «учні – педагоги – батьки», яка складається з управлінського та психологічного аспектів. В перспективі подальших наукових розвідок слід звернути увагу на практичному впровадженні моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору та визначенні її ефективності.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи отримані дані, можна зазначити, що психологічний супровід – це процес організації та проведення комплексної системи психологічних заходів, які сприяють оптимізації психічних станів, ефективній адаптації і прогресивному саморозвитку особистості. В основі системи психологічного супроводу покладена теоретична модель, що є єдністю концептуальних положень, технологій та зорієнтована на вміст проблем розвитку підлітка в межах соціальної системи «учні – педагоги – батьки». Модель психологічного супроводу підлітків з порушенням зору складається з управлінського та психологічного аспектів. Управлінський аспект реалізує адміністрація спеціального закладу загальної середньої освіти через управління та контроль за процесом психологічного супроводу. Психологічний аспект реалізують фахівці психологічної служби закладу освіти надаючи психологічну підтримку всім учасникам освітнього процесу.

Перспективи подальшого дослідження у даному напрямку полягають у експериментальній перевірці ефективності моделі психологічного супроводу підлітків з порушенням зору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Andriichuk, N. M. (2013). *Psykhologo-pedahohichniy suprovod ditei z vadamy zoru v umovakh inkluzyvnoy osvity* [Psychological and pedagogical support of children with visual impairments in the conditions of inclusive education]. *Sotsialno-psykhologichni problemy tyflopedahohiky – Socio-psychological problems of tyflopädagogy*, 9(17), 5–13. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/16389/> [in Ukrainian].
2. Klopota, Ye. A. (2016). *Osoblyvosti psykhologichnoho suprovodu liudei z vadamy zoru v umovakh inkluzyvnoho prostoru* [Peculiarities of psychological support of people with visual impairments in the conditions of an inclusive space]. *Aktualni problemy pedahohiky, psykhologii ta profesiinoy osvity – Actual problems of pedagogy, psychology and professional education*, 1, 92–98. Retrieved from <http://journals.urau.ua/appf/article/download/73935/69381> [in Ukrainian].
3. Kobylchenko, V. V. (2018). *Teoretychni aspekty psykhologo-pedahohichnoho suprovodu molodshykh shkolariv z porushenniamy zoru* [Theoretical aspects of psychological and pedagogical support of younger schoolchildren with visual impairments]. *Materialy Vseukrainskoy naukovo-praktychnoy konferentsii «Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: vyklyky sohodennia» – Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Education of Persons with Special Needs: Challenges of Compliance»* (Kyiv, June 21, 2018) (pp. 60–65). Kyiv : Nasha drukarnia. Retrieved from <http://surl.li/syfsz> [in Ukrainian].
4. Kolodna, N. A. (2020). *Sotsialno-pedahohichniy suprovod ditei z hlybokym porushenniamy zoru v umovakh navchalno-reabilitatsiinoho tsentru* [Social and pedagogical support of children with profound visual impairments in the conditions of an educational rehabilitation center]. Candidate's thesis. Kyiv. Retrieved from <http://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/39725> [in Ukrainian].

5. Kostenko, T. M., & Hudym, I. M. (2019). Navchannia ditei iz porushenniamy zoru [Teaching children with visual impairments]. Kharkiv : Ranok. Retrieved from <http://surl.li/svttn> [in Ukrainian].
6. Prokhorenko, L. I., Babiak, O. O., & Batasheva, N. I. (2020). Psykholohichniy suprovid ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: stratehiia realizatsii [Psychological support of children with special educational needs: implementation strategy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 2(1), 1–6. DOI: 10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-5 [in Ukrainian].
7. Kravchenko, D. H., Kokun, O. M., & Panasenko, N. M. (2015). Psykholohichniy suprovid yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti uchniv [Psychological support as a means of activation of cognitive activity of students]. In S. D. Maksymenka. Kyiv : DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo». Retrieved from <https://znayshov.com/books> [in Ukrainian].
8. Zhuk, T. V., Illiashenko, T. D., Kamenshchuk, T. D., Obukhivska, A. H., & Yakymchuk, H. V. (2020). Psykholoho-pedahohichni zasady tekhnolohii suprovodu ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy u protsesi yikh sotsialnoi intehratsii [Psychological and pedagogical principles of technologies for accompanying children with special educational needs in the process of their social integration]. In A. H. Obukhivska & T. D. Illiashenko (Eds.). Kyiv : Nika-Tsentr. Retrieved from <http://surl.li/fbxex> [in Ukrainian].
9. Tokareva, N. M., Shamne, A. V., & Makarenko, N. M. (2014). Suchasnyi pidlitok u systemi psykholoho-pedahohichnoho suprovodu [A modern teenager in the system of psychological and pedagogical support]. Kryvyi Rih : Tov VNP «Interservis». Retrieved from <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/1760> [in Ukrainian].
10. Turubarova, A. V. (2018). Osoblyvosti proektuvannia psykholoho-pedahohichnoho suprovodu pidlitkiv iz obmezhenymy mozhyvostiamy zdorovia [Peculiarities of designing psychological and pedagogical support for adolescents with health disabilities]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological sciences*, 2(1), 234–238. Retrieved from <http://surl.li/syggc> [in Ukrainian].